

Uloga Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih

Majstorović, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:269880>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i povijesti

Valentina Majstorović

Uloga Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih

Završni rad

doc. dr. sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2014.

Sažetak

Vrijeme od kraja Drugog svjetskog rata 1945. do početka 90-ih u svjetskoj povijesti nazvano je Hladnim ratom. Hladni je rat obilježila borba dviju super sila SAD-a i SSSR-a za prevlast u svijetu, rezultat tog sukoba bila je podjela svijeta na dva bloka, Zapadni i Istočni. U takvom svijetu Hladnog rata našla se i Jugoslavija, koja se u tim uvjetima ipak uspjela izboriti za povoljan međunarodni položaj. Povoljan međunarodni položaj, otkrivanje potencijala u novonastalim zemljama Trećeg svijeta i ambicija Tita da izađe iz balkanskih, pa čak i europskih okvira na svjetsku scenu rezultirala je nastankom Pokreta nesvrstanih zemalja. Sama ideja o Pokretu postupno je sazrijevala, a naišla je na plodno tlo u velikom broju zemalja Afrike i Azije, tj. Trećem svijetu. Prvoj konferenciji PNZ-a u Beogradu 1961. prethodila su dva važna sastanka, jedan 1956. na Brijunima i drugi 1960. godine u New Yorku. Nakon Beogradske konferencije uslijedile su konferencije u Kairu 1964., Lusaki 1970., Alžiru 1973., Colombu 1976., Havani 1979. godine. Nadalje, nakon Titove smrti, a do raspada Jugoslavije održane su još tri konferencije i to u New Delhiju 1983., Harareu 1986. i na samom kraju 1989. u Beogradu. Od nastanka ideje nesvrstanosti do njezine realizacije, a kasnije i djelovanja u Pokretu Jugoslavija se pokazala kao jedna od ključnih zemalja.

Ključne riječi: Hladni rat, Jugoslavija, Treći svijet, Pokret nesvrstanih zemalja

Sadržaj:

1. Uvod.....	4
2. Hladni rat.....	5
3. Formiranje ideje nesvrstanosti.....	6
3.1 Međunarodni položaj Jugoslavije 50-ih.....	6
3.2 Rađanje ideje i pojma <i>nesvrstanosti</i>	7
4. Konferencija u Bandungu 1955.....	9
5. Važni koraci u realizaciji ideje nesvrstanosti, Brijuni 1956. i New York 1960.....	10
6. Titova mnogobrojna putovanja.....	11
7. Konferencije PNZ-a.....	12
7.1 Prva konferencija PNZ-a, Beograd, 1961.....	12
7.2 Druga konferencija PNZ-a, Kairo, 1964.....	13
7.3 Treća konferencija PNZ-a, Lusaka, 1970.....	14
7.4 Četvrta konferencija PNZ-a, Alžir, 1973.....	16
7.5 Peta konferencija PNZ-a, Colombo, 1976.....	16
7.6 Šesta konferencija PNZ-a, Havana, 1979.....	17
8. Konferencije nakon Titove smrti.....	18
9. Različiti pogledi na PNZ.....	19
10. Zaključak.....	21
11. Literatura.....	22

1. Uvod

Ovim radom prikazat će se uloga Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih zemalja, odnosno zadatak rada je ispitati kakvu je ulogu imala jedna relativno malena balkanska zemlja u međunarodnoj politici u razdoblju Hladnog rata. Zbog važnosti hladnoratovskih okolnosti koje su utjecale na formiranje ideje nesvrstanost prvo poglavlje rada ukratko će dati ključne karakteristike toga razdoblja. Hladni je rat vrijeme u kojem je došlo do podjele svijeta na dva bloka, Istočni predvođen SSSR-om i Zapadni predvođen SAD-om, uz to je i razdoblje u kojem dolazi do stvaranja čitavog niza novih država nastalih raspadom kolonijalnih carstava. U sljedećim poglavljima rada vidjet će se kako se Jugoslavija snašla u takvim hladnoratovskim okolnostima, kakav je bio njezin međunarodni položaj 50-ih godina te što je dovelo do formiranja ideje nesvrstanosti. Nadalje, ispitat će se je li temelj za Pokret postavljen 1955. godine u Bandungu ili se to ipak dogodilo nešto kasnije. Svakako, važan korak u realizaciji ideje nesvrstanosti bio je sastanak triju državnika Tita, Nehrua i Namera 1956. godine na Brijunima. A nekoliko godina kasnije, preciznije 1960. i sastanak u New Yorku, gdje su se Titu, Nehruu i Nameru priključila još dvojica državnika. Poseban naglasak bit će na konferencijama Pokreta nesvrstanih zemalja, koje će se obrađivati kronološki i to od Prve konferencije održane u Beogradu 1961. preko Kaira, Lusake, Alžira, Colomba sve do Havane 1979. godine. Konferencija održana u Havani predstavljala je žestoku diplomatsku borbu Tita i Castra za prevlast u Pokretu, osim toga to je i posljednja Konferencija na kojoj je sudjelovao Tito. Konferencije nakon Titove smrti održane su u New Delhiju, Harareu (Zimbabve), a posljednje Konferencije na kojoj je sudjelovala Jugoslavija, zanimljivo, održana je upravo u Beogradu 1989. godine, što je ujedno i posljednja pobjeda jugoslavenske diplomacije na čelu koje je u tom trenutku bio Budimir Lončar. Na kraju rada prikazat će se različita gledišta na PNZ i ulogu SFRJ u njemu. Navedena tema obradit će se u okvirima dostupne literature. Kao baza za rad korištena je knjiga *Treća strana Hladnog rata* prof. dr. sc. Tvrтка Jakovine, koja prilično obimno razrađuje temu Jugoslavije u PNZ-u i to na temelju dokumenata iz privatnog arhiva Josipa Vrhovca, značajnog jugoslavenskog diplomata.

2. Hladni rat

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata od 1945. pa sve do početka 90-ih godina međunarodne odnose obilježilo je razdoblje Hladnog rata. Ukratko, to je vrijeme napetosti između dvaju blokova, Zapadnog predvođenog SAD-om i Istočnog predvođenog SSSR-om. Čitav niz, može se reći naglih promjena nakon Drugog svjetskog rata od ubrzanog razvoja oružja i nove raspodjele moći na svjetskoj sceni do stanja unutar pojedinih država i odnosa među njima te odnosa bogatih i siromašnih, odnosno *industrijski razvijenih država i nedovoljno razvijene periferije* stvorile su uvjete za razdoblje koje je nazvano Hladnim ratom.¹ Tako je sredinom 40-ih između SAD-a i SSSR-a započeo sukob i borba za prevlast na gotovo svim područjima, sukob u kojem supersile nikada nisu izravno ratovale, ali zato su, kako to navodi prof. dr. sc. T. Jakovina u uvodu Painterove knjige *Hladni rat, prakticirani ratovi preko posrednika u trećim zemljama, uplitanje u unutarnje odnose slabijih i manjih, utrka u naoružavanju, dugogodišnje odvajanje svjetova u blokove, ideologizacija i politizacija sporta, kulture, znanosti, manipulacija medijima, gospodarski eksperimenti, zabrana religije ili njezina uporaba kao ideološkog*.² Sve navedeno područja su na kojima se vodio Hladni rat, no ključni izvor sukoba odnosio se na sukob dvaju različitih sustava vrijednosti, kapitalističkog i komunističkog, dva sustava koja su se zapravo međusobno isključivala. Kao što je vidljivo iz priloženog, Hladni rat bio je vojni, politički, ali i ekonomski sukob pa je svrstavanje u jedan od blokova podrazumijevalo pripadanje određenom gospodarskom sustavu, komunističkom/socijalističkom ili kapitalističkom. Tako je u razdoblju Hladnog rata gospodarski i politički sustav mogao biti uzrok ili povod sukoba. Stoga je unutarnja politika, tj. orijentacija unutarnje politike prema jednom ili drugom sustavu mogla narušiti globalnu ravnotežu i prerasti lokalne okvire te postati od međunarodne važnosti.³ A to je izuzetno bilo vidljivo u zemljama Trećeg svijeta, koje su u tom razdoblju bile na vrhuncu procesa dekolonizacije i težnje za nacionalnim oslobođenjem.⁴

¹ David S. Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, Srednja Europa, Zagreb, 2002, str. 159.

² Isto, str. 3.

³ Isto, str. 162.

⁴ Isto, str. 11.

3. Formiranje ideje nesvrstanosti

3.1. Međunarodni položaj Jugoslavije 50-ih

Ideja o nesvrstavanju nastaje 50-ih godina u samom jugoslavenskom vrhu, a to je omogućio međunarodni položaj Jugoslavije koji je do tada stabiliziran, odnosno u to vrijeme Jugoslavija je bila na podjednakoj distanci u odnosu na SAD i SSSR. Jugoslavija se svojom politikom i političkim vodstvom nije uklapala niti u koncept Zapadnog bloka predvođenog SAD-om, a ni Istočnog bloka predvođenog SSSR-om, no još su se manje ti koncepti uklapali u jugoslavensku politiku koja je imala ambiciju da bude samostalna. Priključenje Zapadnom bloku nije bilo moguće kako iz ideoloških i državnih razloga tako i iz razloga održavanja režima. Jugoslavija kao socijalistička zemlja jednostavno se nije mogla uklopiti u taj Zapadni, kapitalistički svijet koji bi ugrozio njezinu nezavisnost i pretvorio ju u *sirovinsku zemlju* za kapitalistički razvijenije zemlje. Između ostalog, interakcija s kapitalističkim svijetom mogla je ugroziti sam režim i na kraju krajeva dovesti do njegova pada.⁵ S druge strane odnos Jugoslavije i SSSR-a obilježio je sukob Tito-Staljin iz 1948. godine. U razdoblju od 1945. do 1948. godine povezanost SSSR-a i Jugoslavije bila je velika. Nakon Drugog svjetskog rata cilj Sovjetskog Saveza bio je da uz sebe što čvršće poveže europske socijalističke zemlje i to u ekonomskom, političkom i kulturnom smislu. U tu svrhu osnovan je u Varšavi 1947. zajednički Informacioni biro komunističkih i radničkih stranaka. Prema Staljinovu planu europske socijalističke zemlje koje nisu bile u SSSR-u trebale su se organizirati u tri federacije nakon čega bi se te federacije priključile SSSR-u, jednu od tih federacija trebale su činiti Jugoslavija i Bugarska. Staljin je 1948. ultimatumom zatražio formiranje jugoslavensko-bugarske federacije. Jugoslavija nije prihvatila taj ultimatum nakon čega je Staljin povukao sovjetske stručnjake iz Jugoslavije. Osim toga, nadao se da će prosovjetske snage u Komunističkoj pariji Jugoslavije prevagnuti i svrgnuti Tita i njegove istomišljenike, no to se nije dogodilo. U sukob Jugoslavije i Sovjetskog Saveza uključen je 28. lipnja 1948. Informbiro koji je rezolucijom *O stanju u KPJ* osudio jugoslavenski vrh. Na Jugoslaviju je izvršen pritisak, SSSR i njegovi sateliti prekinuli su sve veze s Jugoslavijom, a prijetila je i opasnost od vojne intervencije.⁶ No odnos Jugoslavije i SSSR-a djelomično je stabiliziran Beogradskom deklaracijom iz 1955., a zatim i Moskovskom iz 1956.

⁵ Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999., str. 356. - 357.

⁶ Skupina autora, *Povijest Hrvata*, Treća knjiga, *Od 1918. do danas*, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 315.

godine, ali nakon mađarske revolucije 1956. dolazi do ponovnog zahlađenja, ukratko rečeno odnosi Jugoslavije i SSSR-a stalno su varirali sve do raspada tih zemalja početkom 90-ih.⁷ O jednakoj distanci Jugoslavije u odnosu na Istok i Zapad govori Titova izjava zapadnim novinarima od 25. veljače 1954. gdje Tito na njihovo pitanje da u postotcima izrazi razlike prema oba bloka odgovara: *...Mi smo 100% za dobre odnose sa Zapadom i isto tako 100% za dobre odnose s Istokom...* Jugoslaviji 50-ih godina obje supersile priznaju punu nezavisnost pa se otvorila mogućnost da se ona postavi u poziciju neutralnosti, u to vrijeme uz Jugoslaviju nezavisne izvanblokove države bile su samo Švedska i Švicarska te Portugal i Španjolska, s tim da su zadnje dvije ipak bile pod utjecajem Zapada.⁸ Dakle, sredinom 50-ih godina, tj. u vremenu kada se oblikuje ideja nesvrstanosti, zemlje svijeta mogle su se podijeliti na tri različite skupine. I to na komunističke zemlje predvođene SSSR-om, zemlje Sjeverne Amerike i zapadne Europe na čelu s SAD-om te države koje su nastajale iz antikolonijalne revolucije, one su pretežno obuhvaćale područje Afrike i Azije. Te države Trećeg svijeta, kojih je bilo stotinjak, nisu bile međusobno povezane niti organizirane, iako su imale slične političke i ekonomske interese.⁹

3.2. Rađanje ideje i pojam *nesvrstanosti*

Ideja o nesvrstanosti postupno je sazrijevala, a na njezino rađanje utjecale su kako unutarnjopolitičke tako i vanjskopolitičke okolnosti. Do sredine 50-ih godina jugoslavenski vrh, odnosno Tito, još nema ideju o nekakvom pokretu koji bi povezo izvanblokove zemlje, tada potencijal novih afričkih i azijskih zemalja, koje su nastajale raspadom kolonijalnih carstava još nije prepoznat. Prvi korak u otkrivanju tog potencijala bilo je uspostavljanje diplomatskih odnosa s nekadašnjim kolonijama po Aziji i Africi, a ključna osoba za formiranje ideje o osloncu na zemlje Trećeg svijeta bio je jugoslavenski ambasador u Indiji Josip Đerđa koji je prepoznao potencijal i sličnosti tih novonastalih država s Jugoslavijom. Đerđa je na tu ideju došao još 1950. godine, no tada je ta ideja odbijena kao nerealna jer tada međunarodno gledano položaj Jugoslavije još nije bio stabiliziran. Svakako treba uzeti u obzir da je Jugoslavija tada saveznika u borbi protiv SSSR-a tražila u NR Kini, mnogoljudnoj komunističkoj zemlji, no budući da se

⁷ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 361.

⁸ Isto, str. 356. - 357.

⁹ Isto, str. 360.

NR Kina priklonila politici SSSR-a, Jugoslaviji nije preostalo ništa drugo nego da se okrene zemljama Trećeg svijeta, što je na kraju i učinila.¹⁰

Pojam *nesvrstani* prvi put pojavio se 1950. godine na zasjedanju UN-a, povodom rata u Koreji, gdje se nekoliko država nije svrstalo, a među njima su bile Jugoslavija i Indija pa su u tom kontekstu te države prozване *nesvrstanimi*.¹¹ Kasnije je taj pojam službeno prihvaćen kao naziv za zemlje Trećega svijeta koje se nisu svrstale niti u jedan blok i u skladu s tim osnovale vlastiti pokret. Sama riječ *nesvrstani* precizno se analizirala. Egipatski predsjednik Gamal Abdel Naser smatrao je da pojam *nesvrstani* odbija bilo kakvo udruživanje u savez, te bi prema njemu više odgovarao pojam *neangažirani* koji bi označavao nepripadanje blokovima. U Alžiru su npr. korišteni termini *dinamična neovisnost* i *nezauzetost*. U Gani, Egiptu i Gvineji *politika pozitivnog neutralizma*, Indonezija je govorila o *neovisnoj i aktivnoj* politici. Tito je npr. na Drugoj konferenciji PNZ-a 1964. uz *nesvrstane* spominjao i *neangažirane*.¹² Bez obzira na nijanse u značenjima navedenih pojmova, ciljevi su bili jasni: *Riječ je o najšire prisutnoj težnji naroda i njihovoj aktivnoj borbi da postignu punu nacionalnu slobodu i da osiguraju pravo da se u toj slobodi društveno razvijaju suglasno svom vlastitom izboru, da ne budu ili da prestanu da budu ekonomski i politički privjesak velikih svjetskih sila, odnosno centra vojno-političke i ekonomske moći, da se u tom procesu osiguraju od vanjske dominacije i eksploatacije i da s tih pozicija mogu da utječu na razvoj međunarodnih odnosa.*¹³

¹⁰ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 357. – 358.

¹¹ Isto, str. 356.

¹² Tvrтко Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, Fraktura, Zaprešić, 2011., str. 38.

¹³ Edvard Kardelj, „Historijski korijeni nesvrstanosti“, *Nesvrstani*, Spektar, Zagreb, 1977., str. 3.

4. Konferencija u Bandungu 1955.

Od 18. do 24. travnja 1955. održana je konferencija u indonezijskom gradu Bandungu, na toj konferenciji okupilo se 29 zemlja Trećeg svijeta, ali samo s područja afričkog i azijskog kontinenta.¹⁴ Konferencija u Bandungu prvi je velik međunarodni skup azijskih i afričkih zemalja na kojoj su naglašene ideje *miroljubive i aktivne koegzistencije*.¹⁵ Treba uzeti u obzir da Bandung nije prvo okupljalište afričkih i azijskih zemalja, još 1954. godine te su se zemlje okupile u Cejlonu, a odmah potom, iste godine, i u Bogoru. Dekolonizacija velikog broja zemalja na području Afrike i Azije omogućila je povezivanje i otvorila put suradnji afričkih i azijskih zemalja, koje do tada nisu bile povezane.¹⁶ Ideje Bandunške konferencije bile su usmjerene ukidanju kolonijalizma, rasne diskriminacije, osudi agresije i očuvanju mira u svijetu, borbi za ravnopravnost... Iako su te ideje slične idejama na kojima je kasnije zasnovan Pokret nesvrstanih i iako je velik broj država kasnijih članica PNZ-a sudjelovao na toj konferenciji, važno je naglasiti da se konferencija u Bandungu ne može izravno povezati s nastankom Pokreta nesvrstanih, odnosno ona nije bila baza za stvaranje Pokreta jer je su na njoj bile prisutne zemlje kao što je NR Kina, ali i zemlje pod Zapadnim utjecajem.¹⁷ Uostalom, i nakon osnivanja Pokreta nesvrstanih zemalja postojala je želja za okupljanjem samo afričkih i azijskih zemalja, to pokazuje i ideja o drugoj konferenciji afričkih i azijskih zemalja koja se trebala održati u Alžiru, no to se nije dogodilo zbog svrgavanja alžirskog čelnika Ben Belle.¹⁸

¹⁴ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 365.

¹⁵ Maroje Mihovilović, „Kronologija nesvrstanih“, *Nesvrstani*, str. 45.

¹⁶ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 36.

¹⁷ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 365.

¹⁸ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 37.

5. Važni koraci u realizaciji ideje nesvrstanosti, Brijuni 1956. i New York 1960.

Na Brijunima su se od 18. do 19. srpanja 1956. sastali Tito, Nehru i Naser iako se to uzima kao nulti skup u povijesti Pokreta nesvrstanih to je ipak sastanak triju zemalja, Jugoslavije, Indije i Egipta, zemalja koje su imale vrlo različite sustave, koje su se nalazile na tri različita kontinenta, ali i zemalja koje su imale slične poglede u odnosu na blokovsku podjelu svijeta i hladnoratovsku politiku.¹⁹ Trojica državnika iznijela su u dvanaest točaka svoje stavove o situaciji u svijetu, o stalnoj napetosti među blokovima, izrazili su želju za razoružanjem i rješavanjem sporova na kriznim mjestima diljem svijeta. Naglasili su i težnju za mirom koji se ne može postići podjelom već suradnjom. Osim toga, podsjetili su se i naglasili važnost načela koja su postavljena u Bandungu 1955., tako da je sve završilo potpisivanjem Zajedničke izjave. Dakle, na Brijunima se raspravljalo o svjetskim problemima i događajima, uočena je sličnost pogleda, no ideje o nekoj ozbiljnijoj povezanosti zemalja Trećeg svijeta još nema.²⁰

Sljedeći korak u razvoju ideje nesvrstanost i povezivanju zemalja Trećeg svijeta bio je sastanak petorice državnika u New Yorku 29. rujna 1960. godine. Tada su Tito, Nehru, Naser, indonezijski državnik Sukarno i predsjednik Gane Kwame Nkrumah potpisali Deklaraciju koju su iznijeli na 15. sastanku Glavne skupštine UN-a. Budući da je to vrijeme krize na Kubi i zaoštavanja odnosa SAD-a i SSSR-a, velike sile su pozvane na suradnju i rješavanje problema mirnim putem. Na toj skupštini Tito je održao govor u kojem je naglasio važnost UN-a za rješavanje kriznih problema mirnim putem, te poručio da bi i male zemlje trebale sudjelovati u rješavanju globalnih problema, odnosno biti aktivni i ravnopravni članovi u međunarodnoj politici.²¹ Deklaracija je upućivala na probleme koje donosi blokovska podjela svijeta, ali što je još važnije i želju za aktivnim sudjelovanjem manje razvijenih zemalja u međunarodnoj politici i postojanje trećeg puta.²²

¹⁹ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 38. – 39.

²⁰ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 9.

²¹ Isto, str. 16. – 22.

²² T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 40.

6. Titova mnogobrojna putovanja

Tito je putovao mnogo, nakon Drugog svjetskog rata otišao je na više od 120 putovanja, tako da je posjetio oko šezdeset zemalja na četiri kontinenta i sastao se s više od 230 državnika iz svih dijelova svijeta.²³ Jedno od brojnih putovanja bilo je dvomjesečno putovanje po azijskim zemljama, koje je na Tita ostavilo jak dojam, a uočene su sličnosti Jugoslavije i novonastalih azijskih zemalja, što je kasnije bilo važno za pokretanje ideje nesvrstanosti. O tom putovanju Tito je javno govorio 11. veljače 1955. u Rijeci: *Za nas je ovaj dvomjesečni boravak u tim zemljama bio kao neko otkriće, jer smo u njima naišli na potpuno sličnu situaciju onoj koja je bila i koja je danas u našoj zemlji. I tamo ljudi čine velike napore da se izdignu iz zaostalosti... Prava je sreća što smo mi uspjeli ostvariti vezu s njima, što smo odlučili da idemo zajedno i da činimo sve što je moguće da bi se u svijetu smirile strasti koje se sve više razbuktavaju i da bi ljudi išli drugim putem, ne putem rješavanja međunarodnih problema oružjem i nadmoćnijim vojnim snagama...*²⁴ Sljedeći važan korak za osnivanje PNZ-a, nakon Brijuna 1956. bilo je Titovo putovanje na prijelazu iz 1958. u 1959. kada je posjetio Indoneziju, Indiju, Burmu, Cejlon, Etiopiju, Sudan, Egipat i Siriju. Tim putovanjem Tito je izravno upoznao zemlje Afrike i Azije, utvrđeno je da postoje slični interesi, iako na vrlo širokoj platformi.²⁵ A zatim je 1961. uslijedio Titov najduži službeni put, taj put je trajao 72 dana, u tajnim dokumentima nazvan operacija *Dijamant*. Tito je sa suprugom Jovankom i velikim brojem posade na *Galebu* posjetio Egipat, Tunis, Maroko, Mali, Gvineju, Liberiju, Ganu i Togo, razmišljalo se i o posjeti Brazilu kao najvećoj latinoameričkoj zemlji no to se ipak nije dogodilo. Cilj putovanja bio je upoznati zemlje Afrike s različitom kulturom, vidjeti kako tamo stoje stvari. Posebna značajka ovog putovanja bili su *superurgentni telegrami*, odnosno brzopjavi koje je Tito slao Sukarnu, Nkrumahu i Nehruu, izravno su isporučivani drugoj strani u roku od dva sata, a u njima je Tito predlagao organiziranje skupa koji bi okupio zemlje Trećeg svijeta. Dok je kolegama iz Indonezije, Gane i Indije slao superurgentne telegrama s egipatskim predsjednikom Naserom osobno se sastao. Naser se s Titovom idejom složio i predložio da se skup održi u Beogradu. Ideja koja se postupno rađala i formirala konačno je uvažena.²⁶

²³ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 32.

²⁴ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 358.

²⁵ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata.*, str. 39. – 40.

²⁶ Isto, str. 40. – 42.

7. Konferencije PNZ-a

7.1. Prva konferencija PNZ-a, Beograd, 1961.

Prije prve konferencije PNZ-a u Beogradu održana su dva, već opisana sastanka, onaj na Brijunima 1956. godine, a nakon toga i onaj u New Yorku, u zgradi gdje je bila smještena jugoslavenska diplomatska misija. Tamo su se Titu, Naseru i Nehruu priključili indonezijski državnik Sukarno te predstavnik Gane Nkrumah, iz čega je vidljivo da je ideja o nesvrstanosti zemalja Trećeg svijeta naišla na plodno tlo.²⁷ Uslijedio je ne baš malen broj Titovih putovanja i susreta s državicima afričkih i azijskih zemalja, na tim susretima odlučeno je da će se zemlje Trećeg svijeta sastati na Konferenciji u Jugoslaviji. Tako je u Kairu 1960. godine osnovan Pripremni odbor koji je bio zadužen za organiziranje Prve konferencije nesvrstanih zemalja, održane u Beogradu od 1. do 6. rujna 1961. godine. U Jugoslaviji se tada okupilo 28 zemalja Trećeg svijeta, najviše ih je bilo iz Afrike, njih 12, zatim 10 iz Azije, 4 iz Latinske Amerike i samo 2 europske države.²⁸ Na čelu državnog odbora za pripremu Beogradske konferencije bio je Vladimir Popović. Konferencija je započela 1. rujna nakon što ju je otvorio domaćin Josip Broz Tito. Tito je na samom početku pred svima pročitao brzojave američkog predsjednika Johna F. Kennedyja i sovjetskog čelnika Nikite Hruščova. Zemlje koje su se okupile na Konferenciji obzirom na nastup mogle su se podijeliti na radikalne, aktivne i manje zainteresirane. Umjerene zemlje bile su Indija, Maroko, Cipar i Etiopija. Jugoslavija je, kako navodi prof. dr. sc. T. Jakovina u knjizi *Treća strana Hladnog rata*, bila trajni, uglavnom stabilni, glavni dinamo Pokreta. Ne smije se zaboraviti da je Jugoslavija takav status mogla imati zbog stabilnog vanjskopolitičkog položaja u odnosu prema blokovima.²⁹ Na prvoj konferenciji PNZ-a u Beogradu usvojena je *Deklaracija šefova država ili vlada*, uz nju su bila još dva dokumenta *Opasnost od rata* i *Apel za mir*.³⁰ Glavni i završni dokument Konferencije bila je *Beogradska deklaracija* kojom su konstatirani problemi međunarodnih odnosa, izraženo je stajalište okupljenih zemalja o pitanju *kolonijalizma, hladnog rata i ratne opasnosti, kao i ekonomske eksploatacije manje razvijenih zemalja*. Ta stajališta postala su i ostala temelj na kojem se

²⁷ Leo Mates, „Beogradska konferencija“, *Nesvrstani*, str. 48.

²⁸ D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, str. 365.

²⁹ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 44.

³⁰ M. Mihovilović, „Kronologija nesvrstanih“, *Nesvrstani*, str. 46.

izgradio i djelovao Pokret nesvrstanih zemalja. Stav o Hladnom ratu izražen je u pozivu na opće razoružanje i želji da se zabrani nuklearno oružje. Osim navedenoga, u toj se *Deklaraciji* poziva na 10 načela o koegzistenciji koja su formulirana na Banduškoj konferenciji.³¹ Zaključke Konferencije Nikiti Hruščovu odnijeli su čelni čovjek Gane Kwame Nkrumah i premijer Nehru, dok su Kennedyju zaključke uručili Naser i šef Malija Modibo Keita. Ova gesta je bila izuzetno važna jer se za vrijeme Beogradske konferencije svijet nalazio u vremenu kubanske raketne krize i na vrhuncu napetosti između dviju supersila SAD-a i SSSR-a, odnosno rubu Trećeg svjetskog rata.³² Sama činjenica da je I. konferencija PNZ-a održana u Beogradu govorila je mnogo o ulozi i važnosti Jugoslavije kako za nastanak ideje nesvrstanosti tako i za njezinu realizaciju.³³

7.2. Druga konferencija PNZ-a, Kairo, 1964.

Druga konferencija PNZ-a održana je 1964. godine u egipatskom glavnom gradu Kairu, a pripremni sastanak održan je od 23. do 28. ožujka 1964. u Colombu, glavnom gradu Šri Lanke.³⁴ Tamo je premijerka Šri Lanke Sirimavo Bandaranaike ugostila državnike iz 25 zemalja, koji su zaključili da treba u Kairu od 5. do 10. listopada 1964. sazvati II. konferenciju nesvrstanih zemalja.³⁵ Na skupu u Kairu već je sudjelovalo 47 izaslanstava i 10 promatrača. Na toj su Konferenciji uvedeni ekonomsko i političko vijeće, njima su predsjedali Afganistan i Tunis.³⁶ Završni dokument Konferencije pod nazivom *Program za mir i međunarodnu suradnju* potvrdio je stavove s Prve konferencije i u 11 poglavlja iznio mišljenje o ključnim problemima u svijetu.³⁷

³¹ L. Mates, „Beogradska konferencija“, *Nesvrstani*, str. 48.

³² T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 45. – 46.

³³ M. Mihovilović, „Kronologija nesvrstanih“, *Nesvrstani*, str. 46.

³⁴ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 49. – 51.

³⁵ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 66.

³⁶ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 49. – 51.

³⁷ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 67.

7.3. Treća konferencija PNZ-a, Lusaka, 1970.

Prije trećeg samita PNZ-a u Lusaki, glavnom gradu Zambije, održan je sastanak Pripremnog komiteta u glavnom gradu Tanzanije Dar es Salaamu, sastanak je trajao od 13. do 17. travnja 1970., a okupilo se 60 zemalja. Naravno, sastanak je otvorio predsjednik Tanzanije Julius Nyerere, a otvorenje je prošlo u pozitivnom tonu. Na tom sastanku s 29 glasova odlučeno je da će Lusaka biti grad domaćin treće konferencije PNZ-a.³⁸ Nakon Tanzanije, sastanci Pripremnog komiteta održani su i u New Delhiju te Lusaki. Nakon što je proglašena za zemlju domaćina, Zambija je dobila zaduženje da napravi uvodne nacрте za Konferenciju, u tome je pomoć zatražila od Jugoslavije, a zatim su u izradu uvodnih nacрта uključene Tanzanija i Indija, rezultat toga upravo je bio sastanak Pripremnog komiteta u Lusaki. Na tom sastanku radilo se na materijalima za Konferenciju i odlučeno je koje će zemlje biti pozvane u Lusaku.³⁹ Dugo pripremana Konferencija u Lusaki počela je 8. i trajala je do 10. rujna 1970. godine, otvorena je pred predstavnicima 66 država govorom zambijskog predsjednika Kaunde u kojemu je naglasak stavljen na posljedice kolonijalizma i rasizam, što je i općenito bio stav Afrikanaca, koji su se usredotočili na dekolonizaciju kao glavni problem. Za Arabe je naravno glavni problem bilo pitanje Izraela i Palestine.⁴⁰ Egipat nije došao na konferenciju, Tito je bio iznenađen i nezadovoljan Naserovom odlukom. Naser je kao opravdanje naveo nepovoljno stanje na granici s Izraelom, dok je Tito sumnjao da je Egipat pod sovjetskim utjecajem i da je to pravi uzrok udaljavanja od Pokreta.⁴¹ Jugoslavenska delegacija krenula je u Lusaku s pulskog aerodroma 5. rujna, tamo su se prije Konferencije sastali s čitavim nizom predstavnika drugih država Pokreta. Na Konferenciji su u fokusu bila dva pitanja, jedno povezano s Južnim Vijetnamom, a drugo s Ciprom. Po pitanju Cipra, glavni je problem bio što su državnici muslimanskih zemalja zbog napetih odnosa s ciparskim predsjednikom Makariosom zatražili izbacivanje Cipra iz PNZ-a. Tito se s time nikako nije složio pa je zatražio razgovor sa sudanskim predsjednikom Numeirijem, ujedno i predstavnikom muslimanskih zemalja. Razgovor se isplatio, kompromis je postignut, muslimanske zemlje su odustale od zahtjeva za izbacivanjem Cipra. Druga stvar bilo je pitanje članstva Južnog Vijetnama u Pokretu, Jugoslavija je bila za članstvo kako bi se dala

³⁸ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 69. – 70.

³⁹ Isto, str. 71.

⁴⁰ Isto, str. 74. – 75.

⁴¹ Marko Vrhunec, *Šest godina s Titom: (1967-1973): pogled s vrha i izbliza*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2001., str. 74.

potpora borbi protiv američkog napada, dok je Indija predvodila zemlje koje se nisu slagale s tom idejom. Na kraju je jugoslavenska diplomacija pobijedila i Južni Vijetnam je postao članom PNZ-a.⁴² Na toj Konferenciji Jugoslavija je uz Indiju bila ključna zemlja, smatrala je da treba govoriti o razoružanju, ubrzanju dekolonizacije, pitanju velikih sila, napretku u znanosti i tehnologiji. Uz Tita, govor za Konferenciju pripremali su Miloš Melovski, Blažo Mnadić i Marko Vrhunec. Govor je trebao biti ohrabrujući, pokazati da nesvrstane zemlje mogu i aktivno djelovati, ali s pretpostavkom da su složne, svakako se trebalo govoriti i o dekolonizaciji te borbi protiv neokolonijalizma na političkom, ali i ekonomskom području. No naglasak je bio na širenju gospodarske suradnje među zemljama PNZ-a.⁴³ Da je Jugoslavija bila ključna zemlja Konferencije govori i činjenica da su jugoslavenski nacrti bili temelj Političkom odboru, dok su u Ekonomskom uz jugoslavenske bili indijski zambijski i tanzanski nacrti. Osim toga, Jugoslaven Toma Granfil bio je na čelu Ekonomskog vijeća, dok je Indija predsjedavala Političkim vijećem.⁴⁴ Nadalje, prihvaćen je i prijedlog jugoslavenske diplomacije da se *posebno deklamacijom definira ekonomska strategija pokreta*.⁴⁵ Na skupu u Lusaki zatražena je snažnija uloga UN-a i primanje NR Kine u članstvo, neizravno je kritizirano ponašanje SAD-a u Indokini te u skladu s tim u Pokret nesvrstanih primljena je Privremena revolucionarna vlada Južnog Vijetnama, a podržan je i nesvrstani položaj Kambodže.⁴⁶ Politička deklaracija Konferencije naglasila je ciljeve nesvrstanih kao što su borba za mir i sigurnost, slobodu, međunarodnu suradnju, neovisnost, a protiv neokolonijalizma, rata. Konferencija je završena 10. rujna, a Jugoslavija je bila zadovoljna postignutim kao i predsjednik zemlje domaćina Kaunda, koji je zahvalio Titu na pomoći pri organizaciji Konferencije. Naime jugoslavenske su tvrtke gradile objekte potrebne za održavanje Konferencije.⁴⁷

⁴² M. Vrhunec, *Šest godina s Titom: (1967-1973): pogled s vrha i izbliza*, str. 76. – 77.

⁴³ Isto, str. 75.

⁴⁴ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 75. – 76.

⁴⁵ M. Vrhunec, *Šest godina s Titom: (1967-1973): pogled s vrha i izbliza*, str. 77. – 78.

⁴⁶ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 75.

⁴⁷ M. Vrhunec, *Šest godina s Titom: (1967-1973): pogled s vrha i izbliza*, str. 78.

7.4. Četvrta konferencija PNZ-a, Alžir, 1973.

Prije Četvrte konferencija nesvrstanih u Alžiru održan je sastanak ministara vanjskih poslova u Georgetownu koji je okupio 70 zemalja. Na sastanku u Georgetownu održanom od 8. do 11. kolovoza 1972. po prvi put prisustvovao je predstavnik UN-a. Prije održavanja Alžirske konferencije održana su i dva pripremna sastanka u Kabulu i Alžiru koja su razradila dnevni red za Četvrtu konferenciju koja je započela 5. i trajala do 10. rujna 1973. godine.⁴⁸ Na toj se Konferenciji okupilo 75 punopravnih članova, usvojeno je 25 dokumenata, naglasak je bio na ekonomskom pitanju pa je tako i donesena *Ekonomska deklaracija*, no uz nju usvojene su i *Politička deklaracija* te *Akcioni program privredne suradnje*.⁴⁹ Kao i na svim prijašnjim konferencijama, zemlje sudionice komentirale su stanje u svijetu, tako su naglasile da je dobro što je došlo do popuštanja napetosti među blokovima, stanje u Europi se donekle stabiliziralo.⁵⁰ No Tito je bio oprezan po tom pitanju pa je u svom govoru naveo da *ni u Europi još nisu uklonjene sve opasnosti*.⁵¹ Taj Titov govor pripremali su Zlatko Sinobad, Gavro Altman, Milivoj Maksić i Živadin Jacić.⁵²

7.5. Peta konferencija PNZ-a, Colombo, 1976.

Petoj konferenciji šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja održanoj u Colombu od 16. do 19. kolovoza 1976. prethodilo je nekoliko sastanaka, a najznačajniji je bio ministarski sastanak u Limi 1975., na tom su sastanku napravljene glavne pripreme za Colombo 1976. godine.⁵³ Skup je u glavnom gradu Šri Lanke otvorila državica Sirimavo Bandaranaike. Na toj Konferenciji sudjelovao je i Kurt Waldheim, glavni tajnik UN-a.⁵⁴ Tu se okupio do tada najveći broj sudionika, tako da je bilo 86 punopravnih članova, 10 zemalja promatračica, 12 promatrača oslobodilačkih pokreta i međunarodnih organizacija i osam zemalja koje su pozvane kao gosti. Najvažniji dokumenti Konferencije bili su *Politička deklaracija*, *Privredna deklaracija*, *Akcioni*

⁴⁸ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 114. – 115.

⁴⁹ M. Mihovilović, „Kronologija nesvrstanih“, *Nesvrstani*, str. 46.

⁵⁰ Olivera i Dragan Bogetić, *Nastanak i razvoj pokreta nesvrstanih: Beograd, 1. septembar 1961 - 1. septembar 1981.*, Export-press, Beograd, 1981., str. 92.

⁵¹ Radovan Pavić, „Geopolitički aspekti teritorijalnog rasporeda nesvrstanih zemalja“, *Politička misao*, Vol. 10 No. 3, Fakultet političkih nauka, Zagreb, 1973., str. 222.

⁵² T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 83.

⁵³ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 148.

⁵⁴ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 85.

programi privredne suradnje.⁵⁵ Pogled na Konferenciju u Colombu ukratko je dao jugoslavenski čovjek za vanjske poslove Miloš Minić koji navodi kako je *Peta konferencija bila po svojoj općoj usmjerenosti konferencija akcije. Ona traži da se solidarnost u najvažnijim pitanjima pokaže u političkoj praksi. Među najvažnijim rezultatima 5. konferencije je i preciznije određivanje stava nesvrstanih zemalja prema detantu.*⁵⁶

7.6. Šesta konferencija PNZ-a u Havani 1979.

Na Konferenciji u Havani koja je trajala od 3. do 10. rujna okupile su se 92 punopravne članice, 20 zemalja promatrača i 18 zemalja koje su pozvane kao gosti, a primljeno je i 12 novih članica.⁵⁷ Većina jugoslavenskog izaslanstva predvođena Titom došla je u Havanu 1. rujna 1979., tamo ih je osobno dočekaio kubanski predsjednik Fidel Castro. Nakon toga dvojica državnika sastala su se na odužem ručku na kojem su iznijeli vlastite stavove, koji su kao dvije struje bili prisutni i na čitavoj Konferenciji. Tito je u razgovoru s Castrom naglašavao važnost jedinstva za opstanak i rad Pokreta, mišljenja su se razilazila i oko pitanja Kampučije. Castro se čvrsto držao vlastitih stajališta, koja su razumljiva iz kubanskog položaja, koji nije bio ni jednostavna, ni laka. Castro je istaknuo kako *Kina i SAD napadaju Kubu. Havana je sa Sovjetskim Savezom bliska jer drukčije nikada ne bi opstala.* Uvodni govor Fidela Castra na otvorenju Šeste konferencije PNZ-a bio je oštar, radikalniji i izazvao je različite reakcije od oduševljenja do napuštanja dvorane. Taj govor odražavao je stajalište radikalnijih zemalja i bio je preoštar u odnosu na načela na kojima se pokret temeljio. *Jugoslaviji je priznao važnu ulogu u nastanku Pokreta, ali sada je vrijeme za novo doba.*⁵⁸ To Castrovo *novo doba* odnosilo se na položaj Kube u PNZ-u. Naime, Castro je položaj Kube kao zemlje domaćina pokušao iskoristiti za postizanje značajnijeg međunarodnog položaja, Kuba se pokušala nametnuti kao vodeća zemlja Trećeg svijeta i tako nesvrstane zemlje približiti SSSR-u i Istočnom bloku. Dakle, položaj Jugoslavije u Pokretu bio je ugrožen kao i načela na kojima je Pokret utemeljen. Iz tog se razloga jugoslavenska diplomacija detaljno pripremala za obranu vlastitog položaja u Pokretu, ali i obranu temeljnih načela PNZ-a.⁵⁹ Tito je pripremljeni govor održao drugog dana Konferencije, prije predviđene glavne rasprave. Taj govor je bio odmjeren, Kubi se nije izravno kontriralo, naglasak je bio na načelima i ciljevima

⁵⁵ Skupina autora, *Nesvrstani*, str. 148.

⁵⁶ Miloš Minić, „Konferencija akcije“, *Nesvrstani*, str. 169.

⁵⁷ O. i D. Bogetić, *Nastanak i razvoj pokreta nesvrstanih: Beograd, 1. septembar 1961 - 1. septembar 1981*, str. 167.

⁵⁸ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 229. – 230.

⁵⁹ Isto, str. 208. – 209.

pokreta koji u Castrovom govoru nisu bili prisutni. *Jugoslavenska je ideja bila izbjeći sukobljavanje, izdići se iznad profaniranja i pokazati što je stvarni cilj Pokreta. Mir, sigurnost i napredak stvari su koje povezuju nesvrstane; bez zajedništva Pokret će postati platforma koju će probušiti tuđi interesi.*⁶⁰ Na susretu u Havani otvorena je rasprava i oko broja članica Koordinacijskog biroa, Kuba se zalagala da se broj članica poveća za 10 (Afrika 5, Latinska Amerika 1 i Azija 4 nova člana), dok je Jugoslavija predlagala povećanje za 11 članica, tako da bi ukupan broj iznosio 36 članica (Afrika 17, Azija 12, Latinska Amerika 5, i Europa 1, ono 36. mjesto dijelile bi Europa i Afrika.). Ipak je prihvaćen jugoslavenski prijedlog, iako ne baš glatko.⁶¹ Radikalizam u PNZ-u bio je uvijek prisutan no na kubanskoj konferenciji došao je do izražaja i postao opasan kako za međunarodnu politiku tako i za Pokret. Bila bi narušena ravnoteža blokova.⁶² Zadnjeg dana Konferencije, odnosno 10. rujna 1979. na inicijativu jugoslavenskog diplomata Budimira Lončara uz suradnju s potpredsjednikom Indonezije i većinom okupljenih zemalja u Havani, ali bez znanja Kube pokrenut je projekt kojim se trebalo Titu dodijeliti *povelju kao jednom od osnivača Pokreta*. Cilj je bio naglasiti važnost Tita, a time i težinu njegova govora za opstanak Pokreta. Pred kraj Konferencije, već navedeno predložio je gvinejski državnik Sekou Toure, te naglasio važnost Tita u Pokretu. Kuba je bila iznenađena, ali nije ništa učinila jer je dovedena pred gotov čin. Pokušaj razbijanja Pokreta nije uspio. Stvari su vraćene na svoje mjesto i situacija je smirena.⁶³

8. Konferencije nakon Titove smrti

Sedma konferencija PNZ-a održana je u New Delhiju od 7. do 12. ožujka 1983., u to vrijeme Pokret je imao 101 članicu. Na čelu Ekonomskog komiteta bila je Nikaragva, a Političkog Jugoslavija, usvojen je čitav niz raznoraznih deklaracija te poziv na prekid sukoba između Iraka i Irana. Tih 80-ih godina svijet je zahvatila velika gospodarska kriza, velik broj nesvrstanih zemalja bio je u ozbiljnim problemima, neke su i međusobno ratovale.⁶⁴

⁶⁰ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 232. - 233.

⁶¹ Isto, str. 227. - 228.

⁶² O. i D. Bogetić, *Nastanak i razvoj pokreta nesvrstanih: Beograd, 1. septembar 1961 - 1. septembar 1981*, str. 119.

⁶³ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 238. - 239.

⁶⁴ Isto, str. 597.- 598.

Osmo konferencija PNZ-a održana je od 1. do 6. rujna 1986 u glavnom gradu Zimbabvea, Harareu.⁶⁵ Jugoslaviju je na toj konferenciji predvodio Sinan Hasani predstavnik SAP Kosova u Predsjedništvu Federacije. Često izmjenjivanje predsjednika Predsjedništva SFRJ stvaralo je poteškoće u pamćenju predstavnika Jugoslavije. Nakon Titove smrti Jugoslavija je sve teže zauzimala čvrsta stajališta o ključnim pitanjima pa je njezina važnost i uloga sve više slabjela.⁶⁶

U Beogradu je od 4. do 7. rujna 1989. godine održana IX. konferencija PNZ-a, i posljednja Konferencija na kojoj je sudjelovala SFRJ. Jugoslavija je u to vrijeme bila u velikoj krizi, duboke podjele unutar države, kao i suočavanje s općim raspadom komunizma dovele su Jugoslaviju krajem 80-ih na rub raspada. U takvim okolnostima savezni sekretar za vanjske poslove postao je Budimir Lončar, iskusan i provjeren diplomat.⁶⁷ Nakon dužih razmatranja i diplomatskih akcija Budimira Lončara, prihvaćeno je da Beograd bude domaćin IX. konferencije PNZ-a.⁶⁸ *Ono što je tada Lončar učinio – dovodeći Devetu konferenciju Pokreta nesvrstanih zemalja u Jugoslaviju, sve u nadi da će ugled diplomacije i važnost koju je SFRJ imala u međunarodnoj zajednici urazumiti krugove u zemlji da rješenje traže mimo sukoba i rata, ali i povratiti globalnu važnost koju je zemlja nekada imala... Bio je to jedan od najsajajnijih diplomatskih manevara tog diplomata s vizijom, ali i posljednji veliki čin jugoslavenske diplomacije PNZ-a.*⁶⁹

9. Različiti pogledi na PNZ

Sjedinjene Američke Države koje su predvodile zemlje Zapadnog bloka gledale su na ulogu Jugoslavije u Pokretu Nesvrstanih pozitivno, što je vidljivo iz izvješća Savjeta za nacionalnu sigurnost koji je primijetio da je Jugoslavija *posljednjih godina postigla neočekivano značajne rezultate u vanjskoj politici i time ojačala svoj međunarodni položaj, da Jugoslavija ima vrlo aktivan i konstruktivan položaj među nesvrstanimima njezina se uloga posebno osjeća u nastojanju da se izbjegne zaoštavanje i sukob među NZ.*⁷⁰

Po mišljenima SSSR-a uloga Jugoslavije u PNZ-u svakako je važna, ali ne i pozitivna jer se kosila s interesima Sovjetskog Saveza. Tako je navedeno da *Jugoslavija razvija živu aktivnost na međunarodnom planu, posebno među NZ, gdje je najaktivnija. Ona želi u PNZ-u imati ulogu*

⁶⁵ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 617.

⁶⁶ Isto, str. 616.

⁶⁷ Isto, str. 621.

⁶⁸ Isto, str. 626.

⁶⁹ Isto, str. 622.

⁷⁰ Isto, str. 248.

*patrona, biti vođa Pokreta nesvrstanosti. Želi da se Pokret stalno širi da prihvati njezine koncepte. Ti koncepti su neprihvatljivi za revolucionarne i progresivne snage u PNZ, jer su u osnovi protiv interesa socijalizma.*⁷¹

I za kraj pogled na Pokret nesvrstanih i ulogu Jugoslavije iz današnje perspektiva: *Dobra strana nesvrstanosti, osim ublažavanja blokovske podjele svijeta, širenje je gospodarske suradnje s državama Azije i Afrike, a loša strana te politike bile su povremene gospodarske sankcije od Zapada zbog pomoći oslobodilačkim pokretima i terorizmu u tim zemljama. ...Nesvrstanost, unatoč svakodnevnom promidžbenom uvjeravanju jugoslavenskih građana u njezinu presudnu važnost, nije imala neku veću međunarodnu važnost. Povezivala je Jugoslaviju sa siromašnim zemljama Trećeg svijeta i zadovoljavala ambicije svojih vođa.*⁷²

Dakle, vanjska politika Jugoslavije često je bila vrlo skupa, no važna uloga u Trećem svijetu omogućila joj je da sudjeluje u svjetskim zbivanjima, zanimljivo je npr. da je u slučaju nekakve krize njemačko ministarstvo vanjskih poslova pozivalo sovjetskog, američkog i jugoslavenskog diplomata, koji bi iznosio stajalište zemalja Trećeg svijeta. Jugoslavija je preko Pokret jačala svoj vanjskopolitički položaj, ali i dobila prostor za širenje tržišta koje je ovisno o situaciji bilo nekada više, a nekad manje isplativo.⁷³ Politika koju je vodila jugoslavenska diplomacija ... *bila je složena, ali i priznata i cijenjena u velikom broju zemalja. Bila je svakako preambiciozna i često preskupa, no bila je to cijena potrebna da se zadovolje Titove ambicije, pa i u vanjskoj politici stvori uporište za rješavanje unutarjopolitičkih problema. Pokret nesvrstanih zemalja prikrio je ... slabosti zemlje iznutra sve dok je trajao Hladni rat, sve dok se unutarne pukotine nisu pretvorile u ponore. Unutarne poteškoće tako su puno brže razotkrile i svu slabost vanjskopolitičke konstrukcije... Ono što je ostalo jest jedno dinamično i uzbudljivo razdoblje u kojem je mala zemlja imala važnu ulogu...*⁷⁴

⁷¹ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 247.

⁷² Zdenko Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 283.

⁷³ T. Jakovina, *Treća strana Hladnog rata*, str. 637. – 638.

⁷⁴ Isto, str. 650. – 651.

10. Zaključak

Jugoslavija je u uvjetima Hladnog rata uspješno balansirala između dviju supersila, SAD-a i SSSR-a. Međunarodni položaj Jugoslavije 50-ih godina bio je u povoljnoj poziciji neutralnosti, takav položaj imalo je samo nekoliko europskih zemalja. Stabilan međunarodni položaj, otkrivanje potencijala u novonastalim zemljama Trećeg svijeta i ambicija Tita da izađe iz balkanskih pa čak i europskih okvira na svjetsku scenu rezultirala je nastankom Pokreta nesvrstanih zemalja. Sama ideja o Pokretu postupno je sazrijevala i naišla je na plodno tlo u velikom broju zemalja Afrike i Azije. Nesumnjivo je da je Jugoslavija uz Indiju i Egipat od početka bila nositeljica ideje nesvrstanosti i ključna zemlja u njezinoj realizaciji. To potvrđuje i Prva konferencija koja je 1961. godine održana upravo u Beogradu. Osim toga jugoslavenska diplomacija je važnu ulogu imala na svim konferencijama do Titove smrti, što je posebno došlo do izražaja na Šestoj konferenciji u Havani 1979. godine. Naime, na Konferenciji u Havani došlo je do žestoke diplomatske bitke Jugoslavije i Kube, Tita i Castra. Na kraju je bitku dobila jugoslavenska diplomacija, koja upravo tada bila na vrhuncu zadatka. Rezultat je bio važan, Pokret je stabiliziran, Jugoslavija je obranila svoj položaj u njemu, spriječene su radikalne struje da usmjere Pokret prema SSSR-u. Nakon Titove smrti 1980. godine Jugoslavija je nastojala očuvati položaj neutralnosti i ulogu koju je do tada stvorila u Pokretu, a time i u međunarodnoj politici no to joj je sve teže uspijevalo. Nakon Konferencije u Havani, posljednje Konferencije PNZ-a na kojoj je sudjelovao Tito, a do raspada Jugoslavije održane su u New Delhiju 1983., Harareu 1986. i Beogradu 1989. godine. Konferencija u Beogradu 1989. bila je posljednja Konferencija na kojoj je Jugoslavija sudjelovala prije raspada. Može se zaključiti da je od nastanka ideje nesvrstanosti do njezine realizacije, a kasnije i djelovanja u Pokretu jedna od ključnih zemalja upravo bila Jugoslavija.

11. Literatura

1. Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.
2. Bogetić, Olivera i Dragan, *Nastanak i razvoj pokreta nesvrstanih: Beograd, 1. septembar 1961 - 1. septembar 1981.*, Export-press, Beograd, 1981.
3. Jakovina, Tvrtko, *Treća strana Hladnog rata*, Fraktura, Zaprešić, 2011.
4. Painter, S. David, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, Srednja Europa, Zagreb, 2002.
5. Pavić, Radovan, „Geopolitički aspekti teritorijalnog rasporeda nesvrstanih zemalja“, *Politička misao*, Vol. 10 No. 3, Fakultet političkih nauka, Zagreb, 1973.
6. Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. : od zajedništva do razlaza*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
7. Skupina autora, *Nesvrstani*, Spektar, Zagreb, 1977.
8. Skupina autora, *Povijest Hrvata*, Treća knjiga, *Od 1918. do danas*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
9. Vrhunec, Marko, *Šest godina s Titom: (1967-1973): pogled s vrha i izbliza*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2001.